

UNA NARRACIÓ DE JORDI ARBONÈS, L'ÚNICA, POTSER?

Joaquim Carbó

Jordi Arbonès i Montull, que va néixer a Barcelona l'any 1929, ens ha deixat el dia 6 d'octubre de 2001, a Bernal, Argentina, on residia amb la família des del 1956. Durant el seu exili voluntari va traduir al català milers de pàgines de les millors novel·les escrites en anglès, des de clàssics com Thackeray o James fins a contemporanis com Gore Vidal, passant pel vitalista Henry Miller, el rigorós Nabokov, l'inquietant Anthony Burgess, l'aventurer Hemingway, l'intimista Sinclair Lewis, la incontinent Margaret Mitchell, i...

El món del teatre, pel qual Arbonès va mantenir sempre un interès viu, també el va motivar. La seva versió de *La gata damunt la teulada* constitueix el número 99 d'El Galliner, d'Edicions 62, i, d'entre els textos que tinc a mà de la Biblioteca Teatral de l'Institut del Teatre, trobo les traduccions de *Del pont estant*, d'Arthur Miller, *Te i simpatia*, de Robert Anderson, i d'*Un tramvia anomenat desig*, de Tennessee Williams, que va realitzar per ser representades pel grup de teatre del Casal de Catalunya de Buenos Aires. A la nota de presentació d'aquest darrer text, Arbonès hi confessava que al principi dels anys cinquanta, quan encara residia a Catalunya, Ricard Salvat l'havia estimulat a traduir *L'home que nasqué per a morir penjat*, de Richard Hughes, per dirigir-ne la posada en escena a la Penya Cultural Barcelonesa. I, sense temps d'escorcollar vells papers, només puc afegir que un parell de temporades abans de la reforma del Teatreneu, vaig tenir el goig d'acompanyar-lo a una representació de la seva versió de *Qui té por de Virgínia Wolf?*, d'Edward Albee. Va ser durant el curs d'una de les visites que va iniciar el 1980, quan ja feia vint-i-quatre anys que vivia a l'Argentina.

La nostra relació per carta va començar l'any 1967 d'una manera esporàdica, però no va ser fins a partir del 1980, quan ens vam conèixer personalment, que els nostres papers van volar entre Bernal i Barcelona amb regularitat. Així, em consta que l'amic americà tenia moltes notes per redactar una novel·la, i que fins i tot ja n'havia escrit unes pàgines. No crec que hagués avançat gaire, atesa la seva dedicació als textos d'altri. Temo que no en sabrem mai més res.

En el seu moment, l'assaig que va escriure a distància sobre el teatre català de postguerra (Pòrtic) va tenir una divulgació adequada, així com l'estudi *Pedrolo contra els límits* (Aymà). En canvi, la narració *Tant se val tot... o no?*, publicada a València per l'editorial Prometeo, en la breu represa d'El conte del Diumenge, va passar molt desapercebuda. És per aquest motiu que m'ha

Assaig de Teatre, 29-30-31 (desembre 2001-
març 2002)

semblat oportú recuperar el vell text que ens va posar en contacte l'any 1967 —el tema, ara, avui, sembla ben oportú: la història es repeteix—, i reproduir la meua introducció en què explicava l'aventura que per a l'Arbonès i per a mi va representar la convocatòria del premi Joan Santamaria del 1967. El resultat és un arxivador atapeït amb quatre-centes cartes que ocupen un total de vuit-centes vint-i-cinc pàgines. I el record de llargues i apassionades converses que cada cop que ens visitava manteníem pel carrer, en un bar, al voltant d'una taula, sols o amb altres amics. I una sensació de buidor i tristesa que el pas del temps no podrà esborrar.

Barcelona, novembre de 2001

Nota introductòria (octubre del 1980):

Quan l'Atlàntic és més estret que el Vinalopó, per Joaquim Carbó

La nit del 25 de maig de 1967, en un restaurant barceloní, després que el president de la Penya Santamaria cridés a l'ordre tots els presents fent dringar la copa amb un ganivet, em vaig haver d'aixecar i, mig embarbussat pels eflusis de l'alcohol que acabava d'ingerir i, també, principalment, perquè era la primera vegada que actuava de secretari del jurat d'un premi literari, vaig llegir allò tan tradicional d'«A la ciutat de tal i tal...», per continuar amb una pila de consideracions abans d'acabar pronunciant el màgic ritual que t'encongeix el melic quan ets un dels dos concursants finalistes i maleeixes una i mil vegades els membres d'aquell jurat d'incompetents que tindran la barra de premiar l'obra del teu adversari...: «... determina l'atorgament del premi Joan Santamaria de narració a l'obra *Fi de setmana damunt l'herba*, i queda finalista *Tant se val tot... o no?*»

Han passat els anys i recordo com si fos ara aquella història. Una història que, com totes les històries, havia anat d'una manera diferent, car el jurat havia pres la decisió unes nits abans, a la llar de la distingida família d'un pintor tradicional, la muller del qual formava part del jurat. Una llar decorada amb retrats familiars pintats feia uns anys per Antoni Tàpies, en la seva primera època figurativa, quan acomplia encàrrecs com qualsevol que es vol obrir camí. Uns retrats, tot s'ha de dir, sensacionals. Qui no en recorda aquell de Carles Riba, tan divulgat?

Em retrobo al saló d'aquella casa com si fos ara, després de prendre cafè, un bon pèl encongit, com correspon a un obrer que entra a la casa d'uns senyors. Érem en un carreró sense sortida —Espriu en diria un *atzucac*—, després de la selecció inicial. Hi havia dubtes sobre l'obra guanyadora, que havia de sortir de les dues que havien arribat a la final. Mentre tres membres del jurat restaven indecisos, jo no em feia enrere en el meu vot constant a favor de *Tant se val tot... o no?*, i la mestressa de la casa tampoc no es desdeia de manifestar-se fidel a l'altra obra. I ho fèiem, tots dos, per una qüestió de principis. Ella perquè, pertanyent a una classe social molt concreta, es lamentava tant de les expressions gruixudes que apareixien en l'obra a la qual jo donava suport, que va arribar a dir que, de premiar-la, no volia que el seu nom aparegués entre els del jurat que li havien atorgat el premi. I afegia una sèrie de consideracions per defensar-se adduint que textos com aquell donaven peu a allò que deien les

seves amistats —fervents lectors d'aquell *Destino* i aquesta *La Vanguardia*— que el català era una llengua vulgar, grollera i de mal gust. Uns catalanets —ben coneguts de tots— que, després del desastre del 1939, havien corregut a aixoplugar-se en la florida llengua de Cervantes, neta com una patena —«¡Amos anda, no te jode la tia essa!...»—

I vam sortir de l'atzucac tot i que jo vaig fer trampa inútilment. Després de múltiples discussions, pels volts de la una de la matinada, com a secretari, vaig enrogallar-me llegint en veu alta els dos treballs finalistes. I dic que vaig fer trampa perquè, sobre la marxa, vaig suprimir de la lectura alguna de les expressions que podien molestar més aquella bona senyora, com ara un «... a descapollar micos a les Filipines!» que havia sentit de petit i que em tenia el cor robat, tan entranyable i evocadora.

El meu nas, llavors, era ben fi. En estripar el sobre que amagava l'anonimat, l'autor del meu treball preferit —i, és clar, perdedor— resultava ser en Jordi Arbonès, que anys a venir ens havia de servir modèliques traduccions, entre altres joies literàries, dels estimats americans Henry Miller, Anaïs Nin i Ernest Hemingway, i que aquest mateix any ha publicat l'estudi *Pedrolo contra els límits*, una aproximació gairebé definitiva al nostre primer novel·lista.

Darrere *Tant se val tot... o no?* hi havia intuït la passió de viure, els dubtes i neguits de l'intel·lectual, la precarietat d'una professió i, sobretot, els paranys que el poder —l'amo, el director, el diner...— teixeixen amb cants de sirena en forma d'afalac i xantatge a qualsevol professional de la ploma... Han passat més de tretze anys. Aquell, potser, era el punt dolç d'en Jordi Arbonès. Un punt dolç que aneu a saber si es va trencar per sempre de cara a la creació. Si l'haguéssim premiat, potser hauria insistit i hauria engiponat la novel·la que és capaç d'escriure. Però l'home, llavors, vinculat de sempre al món editorial, es va decantar cap a les traduccions. També aquí hi va haver entrebancs, sempre els mateixos! La censura no va permetre que aquelles traduccions veiessin la llum fins gairebé una dècada després i, sempre, quan ja hi haguessin versions castellanes ben controlades que marquessin la pauta del sostre expressiu. Sort que la gent d'Aymà no en va fer cas!

La qüestió és que, portat pels records, he escrit tot això d'una tirada i no he explicat un dels trets més distingits de l'amic Arbonès, que vaig descobrir en el mateix moment d'obrir la plica: l'home fa vint-i-tres anys que viu a l'Argentina i durant aquests anys, llargs, durs, penosos, ha conservat una fidelitat total al seu país, a la seva llengua, als seus homes... Tot això ho he sabut a través de cartes que ens hem escrit i, finalment, ara, aquest estiu del 1980, en què l'Arbonès s'ha decidit a travessar físicament l'Atlàntic —sempre ha estat amb nosaltres, ell!— per respirar la nostra democràcia —no oblideu que viu a l'Argentina!—, retrobar els amics, els parents, les ciutats i les muntanyes.

En aquests moments, en Jordi Arbonès torna a ser a la seva casa de Bernal, a tocar de la monstruosa urbs de Buenos Aires, on es desplaça cada dia per anar a treballar a l'editorial, però té, més que mai, el cor a les Rambles barcelonines, els ulls al Mediterrani, les mans sobre l'herba dels Pirineus.

Com m'agrada, ara, de presentar-vos-el, d'oferir-vos aquest seu conte reflexió, una mica antic, però vàlid com tot el que és autèntic! En Jordi i jo, ara, ens escrivim més sovint que no pas abans de conèixer-nos personalment, i mentre ell m'explica que prepara lentament, conscienciosament, un pròleg per a l'obra de Sinclair Lewis que publicarà Proa, jo li faig cinc cèn-

tims de l'últim disc d'Al Tall, de l'estrena del Teatre Lliure, la xafarderia del Parlament, i li envio retalls de l'Avui. Voldria que us agradés aquesta narració. A través d'ella, i de les traduccions, en Jordi Arbonès trenca una llança a favor d'una expressivitat total en la nostra llengua amb la recuperació de les formes més populars, ben encaixades en una redacció culta i civilitzada.

Tant se val tot, o no?

Jordi Arbonès

Producció sense possessió

Acció sense imposició

Evolució sense dominació

Lao-Tsé

Som l'absurd animal que demana la pau
ingerint alcohol en confortable cau
i es lleva l'endemà que no recorda res
fora d'un maldecap que l'ha deixat espès.
Som l'absurd animal que creu comprendre-ho tot,
i sovint no comprèn la vergonya d'un rot

Francesc Vallverdú

Guam, 21 (AP)

El president Johnson i els dirigents del Vietnam del Sud han donat per finalitzada la conferència amb un comunicat, en el qual prometen «continuar seriosament la recerca d'una pau honorable.

Illa de Guam, 20 (AFP)

En una conferència de premsa, Rusk declarà que res no havia canviat quant a l'actitud de l'adversari. Els nord-vietnamites, digué, «no volen participar en negociacions pacífiques. Són d'una mala fe incorregible. Per consegüent, cal prosseguir l'acció militar.»

Moscou, 20 (AP)

El primer ministre Alexei Kosigin advertí anit que «la intensificació de l'agressió al Vietnam, podria ésser l'acte més perillós i forassenyat».

Nova York, 20 (corresponsal)

El general Westmoreland fa temps que havia demanat un gran augment del total d'homes (exèrcit, marina i aviació) que havia d'arribar a 550.000 abans d'acabar l'any, amb 29.000 homes més l'any vinent. L'Alt Comandament reduí aquestes xifres; després les disminuí McNamara i finalment Johnson les reduí encara una mica més. Hom creu que fixaren la xifra de 460.000 homes per a l'any actual i 10.000 més per a l'any proper. Segons sembla, Westmoreland opinava que calia disposar de més efectius per tal d'esberlar les forces enemigues del Vietnam del Sud. La versió governativa diu que

l'augment sols és necessari per a pacificar les regions ja arrabassades als comunistes, perquè l'exèrcit nadiu no aconsegueix d'imposar-hi ordre. Hi ha un matis de diferència, que té importància política (per a la política interna dels Estats Units.)

Els mateixos americans ens han informat que vint milions de vietnamites han estat aplegats a la força en camps de treball a la part meridional del país, per tal que hom en pogués tenir cura. Els mateixos americans ens han informat que prop de 1.400 tones d'explosius cauen diàriament sobre el Vietnam del Nord, en el cel del qual efectuen una mitjana de 650 incursions setmanals, que el tonatge de bombes que hom ha llançat damunt aqueix país desgraciat ja supera el d'aquelles que es llançaren durant la Segona Guerra Mundial i durant la guerra de Corea. Ningú no ignora que, a més a més, hom experimenta, tant al nord com al sud del paral·lel 17, tota una gamma d'armes noves, des dels gasos paralitzadors fins a les capsas de microbis, passant pel «supernapalm», per les bombes de fragmentació, pels productes de defoliació, etc.

Bertrand Russell

—Us he cridat per tal de comentar això dels articles sobre el Vietnam.

M'havia fet seure en aquella butaca de pell, atrotinada i ronyosa, que qui sap quants anys feia que era allà davant l'escriptori, aquella taula de noguera, amb cantoneres tallades, que devia ser tan vella com la butaca i que feia joc amb la cadira de braços, en la qual solia repapar-se, amb les mans entrecreuades damunt l'abdomen, mentre parlava amb els seus subordinats. Les mans li feien d'aturador de la pluja de cendra que anava caient del cigarret que es consumia lentament, penjat a l'extrem de la boca. El fum s'enfilava mandrosament, quasi a ran de galta, i ell mig cloïa una parpella per tal d'evitar que aquell filet blavós, que semblava sòlid de tan consistent com era, no li irrités l'ull. Gairebé no pipava, i encenia un cigarret darre l'altre. Sols els deixava cremar fins una mica més enllà de la meitat, en successió ininterrompuda, de manera que poques vegades l'havia vist sense aquella mena d'apèndix a la comissura dels llavis.

—Ja heu revisat el material que us vaig fer deixar damunt la vostra taula?

Quan parlava, el cigarret no es movia i la columna de fum s'elevava inalterada, donant la sensació, tanmateix, que s'anava introduint com si fos una agulla metàl·lica en l'aire carregat i espès del despatx.

—Sí, senyor —li vaig contestar.

—I què us en sembla?

Va desentrellaçar els dits i va fer un lleu gest amb la mà, sense separar el colze del braç de la cadira, indicant-me que agafés un cigarret d'una capseta de cuir repujat, d'un mal gust extraordinari, que formava part, però, del conjunt d'accessoris que cobrien la superfície de l'escriptori: la carpeta, els tinters, el tallapapers, l'assecant i el portablocs, tot marcat pel segell del temps, que en alguns objectes i en determinats indrets havia deixat una empremta llardosa i suada. El contrast el produïa un llum de disseny modern, metallitzat, la part superior del qual, que feia de pàmpol, semblava la materialització, a escala reduïda, d'alguna de les naus espacials que la fantasia d'alguns il·lustradors dels patufets de *science-fiction* ens han presentat. Aquest llum, el cendrer, enorme, de cristall tallat, i un encenedor Dunhill de taula eren les úniques peces d'una certa singularitat. En un costat, hi havia, també, una pila de carpetes.

Vaig agafar un cigarret. Eren Chesterfields, king-size, sense filtre. El vaig encendre amb el meu encenedor, un senzill Imco, austríac, que ve a ser un peladits una mica evolucionat, però que no falla mai.

—Penso que els americans són uns «criminals de la pau» i que si els pobles del món que es consideren lliures i demòcrates i amants de la llibertat i totes aquestes coses tinguessin una mica de dignitat, haurien de protestar enèrgicament, unint criteris, i no haurien de parar fins a aconseguir que els responsables d'aquesta guerra cruenta fossin jutjats per un tribunal internacional, com ho van ser els «criminals de guerra» nazis.

El senyor Cervera va fer una ganyota, que volia semblar un somriure, però que solament va aprimar-li una mica els llavis en distendre's l'extrem oposat al que sostenia el cigarret, i la parpella mig closa s'acabà de cloure del tot.

—Estimat Pons, sou molt jove i la vostra vehemència us fa veure les coses amb una gran ingenuïtat, simplificant pregonament els judicis. Com creieu que es podria realitzar aquesta prova?

—De què serveix l'ONU? Fins ara, que jo sàpiga, encara no s'ha plantejat el problema, a nivell dels estats integrants d'aquell organisme, amb un criteri unificador; tot condemnant la intervenció americana, i s'han quedat sempre a mig camí escatint petits problemes de matís. I no es cregui, jo sóc molt escèptic quant a l'eficàcia de l'ONU! Però ara no es tracta de formar prejudicis, i allò que no s'intenta mai no sabrem si serà eficaç o no. De manera que el silenci de part d'aquests estats membres és un signe de complicitat i una traïció al poble del Vietnam.

—Parleu de la intervenció americana. I què me'n dieu de la intervenció russa?

—És clar! Hem d'estar amb els uns o amb els altres, oi? ¿S'ha intentat de crear una tercera posició en aquest problema? El Vietnam s'ha convertit en un escaquer. D'un costat els bons i de l'altre els dolents. Però, de fet, els viets o els vietcong solament fan el paper de peons. En aquesta partida, s'hi juguen els interessos polítics, i econòmics (no l'oblidéssim, aquest aspecte), dels Estats Units i els del «camp del socialisme». La tercera posició fóra posar-se al costat del poble vietnamita, tant del del nord, com del del sud. Però, fins ara, això només ho han fet alguns ciutadans civils d'alguns pobles on la gent té un concepte clar de la justícia. ¿Si fins i tot el govern laborista britànic ha aprovat i justificat la bàrbara agressió nord-americana!

El senyor Cervera s'havia posat seriós i, quan em va contestar, després d'un breu silenci, la seva veu era greu.

—Pons, nosaltres no podem fer el Quixot. Estem molt lluny i ens hem de guiar per les informacions que ens arriben, tenint sempre present que som occidentals i cristians. Vós éreu molt jove i no vàreu viure la nostra guerra. Aquí vam viure un episodi que s'assembla una mica a la guerra del Vietnam. També aquí es van jugar els interessos polítics o ideològics de les potències estrangeres i, mal que mal, va triomfar la concepció cristiana. ¿Us imagineu què hauria passat si haguessin guanyat els rojos?

—No, no m'ho imagino. I no estic d'acord amb les definicions, ni amb la comparació que fa. Vostè m'acaba de dir que considerava el problema del Vietnam d'una manera massa simplista, i ara...

—Deixem-ho, Pons! No tinc ganes de discutir i menys sobre un tema que vós desconieu!

Esclafava violentament la punta del cigarret dins el cendrer, com si pretengués apaivagar amb aquella acció la ira que li havia provocat la meua replicació. Va agafar la capseta de cuiro i en pinçà un altre cigarret. Jo m'estava posant neguitós i pressentia que aquella conversa tindria derivacions perniciososes per a la meua situació. Vaig pensar que m'estava provocant i que qui sap si em volia posar a prova. Mai no m'havia encarregat la redacció de cap article sobre política internacional. La meua especialitat era l'economia, i sols, ara i adés, m'ocupava de redactar alguna nota política, sense signar-la, basada en cables de les agències. Per què havia escollit el problema del Vietnam, si és que volia valorar la meua capacitat en aquella matèria, quan resultava un problema tan complex que, àdhuc un periodista més bregat i, sobretot, més coneixedor del tema, s'hauria sentit engavanyat en tractar-lo?

Encengué el cigarret i prosseguí dient, novament calmat, amb el to habitual i fred:

—Vull que us limiteu a fer una ressenya dels fets, que doni la sensació d'una absoluta objectivitat, i que acabeu la nota amb unes consideracions que deixin ben clara la importància que té que la nostra societat continuï fonamentada en els principis que regeixen el món occidental: la democràcia i el cristianisme...

Emmudí i, durant una bona estona, jo tampoc no vaig dir res. La claror que es filtrava per les persianes americanes, que cobrien totalment la finestra, s'havia anat esmoreint i al despatx tot havia pres una tonalitat grisa, sense relleus.

—M'heu entès, Pons? —va dir, al capdavant, amb hostilitat—. Heu estat un col·laborador excel·lent durant tots aquests anys —afegí, tot seguit, procurant suavitzar el to i fer-lo més cordial—, i voldria tenir-vos al meu costat molts anys més. D'altra banda, he notat que sou intel·ligent i he pensat que és una llàstima desaproveitar la passió que endevino sota la freda terminologia que empreu en els vostres articles sobre economia i, per consegüent, voldria encarregar-vos d'una manera permanent la secció de política internacional. Sabeu emprar un to convincent, sense ser demagògic, que estic segur que haurà de conquistar nous lectors i complaurà aquells que fa molts anys que ens llegeixen. Naturalment, això comporta un augment de sou bastant considerable.

Va fer una pausa, mentre encenia un altre cigarret i m'atansava la capsula. Jo vaig rebutjar la invitació amb la mà.

—Però vull fer-vos una reflexió —em va dir, després—. Aquestes idees que us bullen al cap, i que encara no heu acabat de pair, procureu bandejar-les i, si per cas, utilitzeu-les ben dosificades i convenientment esterilitzades en els vostres articles, però solament com si fossin una espècie exòtica i molt picant, de manera que pugui atraure paladars avesats als plats forts cap al nostre diari. Però ja ho sabeu: al final, ha de predominar la noció del món que a nosaltres ens han inculcat de petits, i que haurem, més ben dit, hem de preservar per als nostres fills, per als vostres fills.

—Miri, senyor Cervera...

—No digueu res! —em tallà, bo i fent un gest amb la mà. Fità el rellotge de polsera i prosseguí dient—. És tard. Ara, aneu-vos-en. Estudieu bé el material que us vaig fer preparar; esbouseu el primer article i porteu-me'l.

Em vaig alçar. Durant un segon, em vaig quedar allà dempeus, indecís.

—Bona nit, Pons!

En els darrers cent anys hem creat, en el món occidental, una riquesa material superior a la de qualsevol altra societat en la història de l'espècie humana. Però hem trobat el mitjà de matar milions d'éssers humans per un procediment que anomenem guerra.

En aquest moment, l'any 1955, estem preparats per a un carnatge en massa que, si sobrevenia, ultrapassaria totes les matances que l'espècie humana hagi realitzat fins ara.

Erich Fromm

És indispensable que la humanitat formuli un nou mode de pensament si vol sobreviure i atènyer un pla més elevat.

Einstein

La mentida heroica és una covardia. No hi ha més que un heroisme al món: viure al món tal com és, i estimar-lo.

Romain Rolland

És l'existència d'aquests enormes camps de concentració en temps de pau que són les regions subdesenvolupades, allò que fa que les estadístiques dels organismes especialitzats de les Nacions Unides revelin el fet espantós que, al bell mig del segle XX, els dos terços si més no de la humanitat viuen sota un règim alimentari deficient, és a dir, en estat de fam crònica.

Josué de Castro

—... i tot això tindrà un premi, comprens? Un «considerable augment de sou»!

—Però vols dir que no podràs fer prevaler les teves idees? Tu saps com dir les coses...

—M'ho ha dit ben clar, nena! Sembla que m'hagi volgut posar a prova, o que vulgui posar-me en evidència. És un reaccionari repugnant! «La democràcia i el cristianisme»! El que vol és vendre més diaris, i sap que si dóna un to més liberal al seu pasquí, aprofitant-se de la nova llei de premsa, no es comprometrà i s'atraurà una bona quantitat de lectors. Aquest sap nedar i guardar la roba!... Doncs no ho faré!

—I què passarà?

—M'imagino que m'acomiarà. Aquest deu ser el seu projecte. O m'avinc a les seves maquinacions, i en aquest cas em toca un premi, o no m'hi avinc i, aleshores, al carrer!

—Això et perjudicaria molt. Els altres diaris...

—Sí. Segurament farà córrer que sóc comunista i que per això se n'ha desempallegat, de mi.

—Qui sap? Potser només et deixi al lloc que tens ara.

—Ho dubto. No m'ho hauria plantejat d'aquesta manera.

—Què penses fer, doncs?

—M'hauré de dedicar a una altra cosa. Parlaré amb la gent que conec i, un lloc d'empleat, no crec que sigui difícil de trobar.

—Això representarà una baixa en el sou.

—Què hi farem! Faré hores extraordinàries!...

—Precisament ara que les nenes comencen a anar a col·legi! Ja saps com se'n van els diners. Unes sabates...

—Sí, no cal que m'ho expliquis!

—Penso que potser estem exagerant les coses, Joan.

—Potser, sí!

—No podries... potser sense renunciar als teus principis...

—Ja saps què insinues, oi?

—No, Joan, no m'interpretis malament. Seria qüestió d'aprofitar... No ho fas ara? ¿No procures dir tot el que vols, ni que sigui entre línies?

—Però això és diferent. Això seria fer-me còmplice de tota la conxorxa internacional. Seria com una mena de traïció al poble vietnamita. Seria la meua traïció, comprens? Mira, nena, en aquest cas es pot aplicar l'ètica que preconitzava en Camus, saps? Jo sé que els meus articles, si podia expressar-me lliurement, contribuirien molt poc, o gens, a donar una solució al problema del Vietnam, o sigui que jo no podria fer acabar la guerra, però sí que puc deixar de sumar-hi la meua traïció, si no els puc escriure expressant obertament la meua solidaritat. No, nena, no podem ser tan egoistes, en aquest cas. No podem pensar solament en nosaltres. ¿T'imagines què devia sentir el teu pare, quan les democràcies es van afermar al principi de la famosa «no intervenció», durant la guerra dels Tres Anys? Amb la premsa de tot el món fent costat al Franco. ¿No creus que es devia sentir traït? Però allò que era més greu és que la premsa mentia. Perquè, a la traïció dels governants, s'hi sumava la traïció inconscient de l'opinió pública. I això és el que jo no vull fer ara. No vull sumar-me a la gran mentida.

—Però tu com saps qui té raó? És que els comunistes no en diuen, de mentides?

—Per mi l'únic que té raó és el poble del Vietnam, dels dos Vietnams: el del nord i el del sud. Perquè es l'única víctima en una contesa en la qual es debaten uns interessos aliens als seus.

—Potser ho simplifiqués massa...

—Això mateix m'ha dit el senyor Cervera. ¡Es veu que hi dec tenir tendència a simplificar les coses!

—No t'enutgis! Volia dir que des del moment que es va produir la lluita...

—... hi devia haver una causa, abans de la intervenció americana. És això el que vols dir?

—Més o menys...

—Evidentment, al principi el Vietcong era un moviment nacionalista de tendència esquerrana. Potser una mica semblant al d'en Castro. Els americans han estat els responsables que la qüestió es convertís en una lluita entre comunisme i això que avui s'anomena «món lliure». Per mi, sols hi ha un valor a defensar: l'home. Quan en nom d'una idea, d'un credo polític, religiós, o del que sigui, se sacrifiquen éssers humans com si fossin insectes, no hi ha alternativa ni justificació; cal estar al costat de les víctimes, tant se val que els botxins siguin russos, xinesos, nord-americans o nazis, i tant se val que ens prometin uns paradisos hipotètics aquí a la terra, com al cel, després de la mort. Si els nazis van ser jutjats com a «criminals de guerra» pel carnatge de jueus als camps d'extermini, ¿com hauríem de titllar els responsables del llançament de les bombes atòmiques a Hiroshima i Nagasaki? ¿Com hem de titllar els qui han tirat les bombes de napalm al Vietnam?

—Però tot això...

—Sí, ja ho sé! No em diguis que ja ho sap tothom!

—Està bé, Joan. No et creguis que estic en contra de les teves opinions. Ara dormim, que deus estar cansat. Fes el que creguis que has de fer. No t'has d'enfadar, perquè et...

—No m'enfado, nena. Però hi ha coses que les considerem tan sabudes que, a vegades, pensem que no val la pena de repetir-les. El que passa és que si són veritat, les hem de repetir tantes vegades com calgui, mentre les circumstàncies, o la «conjuntura històrica», com es diu ara, les facin vigents. I seran vigents mentre la dignitat i la llibertat de l'home siguin amenaçades, i hem de lluitar contra tots els raonaments dialèctics que pretenguin justificar l'irracionalisme en el qual recolzen els actes que les posen en perill.

—Ets un idealista, Joan, i t'estimo, t'estimo, perquè ets un idealista.

—Només per això?

—Per això, principalment, entre moltes altres coses. ¿No em vols fer un petó?

—Han sopat bé les nenes?

—...

De vegades, quan parlo així, voldria estar segur que tot el que dic és la veritat. Qui sap si pot ser lícit de bastir tota una ètica en la qual l'home estigui per damunt de tota altra consideració. Què és l'home, en definitiva, així en abstracte? És que quan hi ha en joc un ideal, no està en joc l'home també? Què vol dir estar a favor de l'home? No és aquesta una idealització més ideal, si val la redundància, que qualsevol dels programes socialistes o capitalistes? Demanes que siguin respectades la dignitat de l'home i la seva llibertat, i això sols pot realitzar-se amb prevalença de la justícia, i la justícia sols es pot aplicar en una societat estructurada d'una manera justa. Quin descobriment que has fet, Joan! I ¿com caldria estructurar aquesta societat? Tothom parla de canvis d'estructures. Quines estructures? Però encara és més difícil saber com s'han de canviar. Per mitjà de la revolució? De quina mena ha de ser aquesta revolució? Bèlica? Mitjançant la «guerra popular», preconitzada per la doctrina de Mao? Aleshores, la guerra del Vietnam és justificada i, per consegüent, ho és el carnatge. És el preu que cal pagar. El fi justifica els mitjans. ¿O potser n'hi ha un altre, de mitjà? Quin d'altre? ¿L'evolució del capitalisme vers «estructures» més justes, semblant a la que deien que s'esdevenia a Alemanya? Aquesta Alemanya que no té escrúpols d'acceptar el sistema modern de tracte d'esclaus, propiciant la migració d'obriers dels països subdesenvolupats, o quasi? Sempre acabes ficant-te en un atzucac. Però, cal lluitar. Si hi ha uns principis bàsics, si és que encara ens resta alguna escala de valors, hem de continuar lluitant, si més no per aquests principis, per aquests valors. És clar que et pots equivocar. És possible que bastir tota una ètica amb aquests valors no serveixi de res a la pràctica. És possible que manqui un programa d'acció. Perquè, a la llarga, sempre és un problema d'eficàcia. ¿No és en certa mesura això, el que s'ha esdevingut amb l'ètica camusiana? ¿No li ha mancat un programa d'acció? ¿És que en Sartre, però, ha aconseguit marcar alguna fita més alta, en el terreny de l'eficàcia? O, què ha aconseguit en Bertrand Russell, amb la seva crida als intel·lectuals de tot el món, per tal de jutjar els actuals criminals de guerra? ¿I les marxes pacífiques de protesta d'alguns ciutadans de «consciència», a les capitals dels països més civilitzats? ¿O bé, la darrera encíclica del Papa Pau VI, *Populorum Progressio*? Hi té algun pes, encara, tot això en el procés històric que vivim? Quantes preguntes difícils de contestar! I si et poses a analitzar quina mena d'homes són els qui realment porten les regnes en aquesta conjuntura històrica, n'hi ha per a clavar-se un tret! Això: en quin país del món trobarem assegut a la cadira presidencial, dictatorial o reial, o el que sigui, un home que pugui comparar-se intel·lectualment amb en Russell, Sartre, Camus o qualsevol altre cervell similar? ¿No deu ser

que els intel·lectuals no serveixen per a governar? Tots plegats, potser no són —o hauria de dir «som»?— res més que una colla d'idealistes. Amb tots aquests escrúpols! Hauríem de crear una escola per a intel·lectuals, on els sotmetessin a una mena d'entrenament semblant a aquell al qual se sotmeten els elements de les Forces Especials nord-americanes. Una espècie de «Centre John F. Kennedy d'Estratègia Especial» per a intel·lectuals. Com es podria anomenar? Caldria cercar un exponent de la intel·ligència. En Johnson. «Centre Lyndon B. Johnson d'Es...» No fotis conya! Diuen que una bona part de l'entrenament dels homes de les Forces Especials, a part d'una preparació física extraordinària, consisteix a inculcar-los una fèrria doctrina dogmàtica, els punts principals de la qual són: anticomunisme, defensa de la «civilització occidental» —potser el senyor Cervera n'ha seguit algun, d'aquests cursos— i defensa de la llibertat. Almenys amb els intel·lectuals es podrien estalviar aquesta «assignatura». A ells no els cal que els inculquin ideals prefabricats, condicionats i no virulents. Aquests comandos especials són com una mena de robots, com uns zombis: un cop el cos està ben preparat, s'installa dins el cervell la dosi adequada de propaganda política i se'ls condiciona per tal que no puguin pensar pel seu compte, no fos cas que les idees inculcades produïssin l'efecte contrari. Als intel·lectuals, doncs, se'ls hauria d'endurir, se'ls hauria d'eliminar la sensibilitat, se'ls hauria... i, aleshores, què en quedaria? Un agent preparat per a ingressar a Spartanburg, al campament del «Centre John F. Kennedy d'Estratègia Especial». No, no hi ha res a fer! O s'és una cosa, o s'és l'altra. Si el senyor Cervera pensés com jo, no seria al lloc on és i no tindria els «calés» que té. És així! Per això, de vegades, penso que no val la pena. El senyor Cervera té raó i la meua dona també: sóc un ingenu i un idealista. Què en trauré si em nego a escriure aquests articles? El senyor Cervera em dirà que no li sóc de la utilitat que ell necessita, que no pot aprofitar apropiadament la meua capacitat i se le *agradecen los servicios prestados* i a descapollar micos a les Filipines! ¡Això, si no li augmenta la pressió i no em clava una puntada de peu al cul! Què hauran guanyat els vietnamites? Perquè, la cosa és així, cal mesurar-ho tot d'acord amb l'eficàcia. Els pobres viets continuaran morint com les mosques, jo m'hauré d'ajupir uns quants graus més, fent reverències —que bo que és aquell conte d'en Torres! O és d'en Macià?... La reverència, es diu, per tal d'obtenir una feina «digna» i les meves nenes aniran sense sabates... La Marta... Pobra Marta! Segur que encara deu estar desperta, també. Quin dret tinc jo a sotmetre la meua família a tots aquests sacrificis? Qualsevol empleat o qualsevol obrer fa la seva feina i, si s'enquimera pel problema del Vietnam, no sent cap mena de càrrec de consciència pel fet de no poder expressar els seus sentiments de solidaritat amb aquella gent, i si no s'enquimera... Tant se val, que se'n vagin a la merda tots plegats! Quina diferència hi ha entre un intel·lectual i un obrer? No són homes iguals? No els hauria d'afectar de la mateixa manera, en la mateixa proporció, el sofriment d'uns altres homes, de qualsevol latitud de la terra, ni que tinguin un color diferent? I què sé jo què en pensen els obrers? Però, si callen, no en són igualment responsables? Sí, és clar, tot allò de la instrucció... Tenint això en compte, imagina't què en deuen pensar els viets, l'home del poble del Vietnam, de tota aquesta lluita entre el comunisme i la «civilització occidental»! Ha, ha! Això és igual com quan, un cop descoberta Amèrica, els espanyols anaven a «civilitzar» i a «cristianitzar» els maies i els inques... La *leyenda negra*!... I d'aquesta, de llegenda, com en diran, temps a venir? ¿No n'hi ha per a engegar-ho tot a la merda? És tan absurd! Fins i tot, o principalment, és absurd que jo, un català que no tinc

ni el dret de poder presentar-me al món com a tal, mancat dels drets més elementals, com a home i com a ciutadà, m'hagi de preocupar d'uns problemes que de cap manera no puc solucionar i que, llevat de l'aspecte humà de la qüestió, em són tan incomprensibles com ho podrien ser uns problemes de física nuclear. I ara, encara estic dubtant si escriuré aquests articles o no. Si m'avinc a escriure'ls d'acord a les exigències del senyor Cervera, de fet, quin mal els pervindrà als malarats vietnamites que ja no estiguin sofrint? En canvi, jo opto per la possibilitat de fer-me un nom i de guanyar unes bones pessetes més, que bona falta ens fan, oi, Marta? Finalment es deu haver adormit. ¿On trobaria una dona més comprensiva que la meua Marta?... Ella té una fe incorruptible en mi... sempre pensant en les nenes... jo, ara, els he de demanar... els he de demanar... aquests... sacrificis... per què... per què... per què...

... la marta planxa un vestit enorme gruixut feixuc no el pot moure quasi l'ajudaré s'ha d'inflar no el pot planxar perquè és tan gran pesat feixuc i s'han d'inflar aquests vestits així no pesa jo t'ajudaré inflar-lo així si no no el pots planxar veus cal inflar-lo vine jo t'ajudaré i el vestit gruixut feixuc s'inflarà com un globus enorme un globus magnus un globus aureus i tu el podràs planxar allisar aplanar veus tu i l'infla així i jo t'ajudo ara el vestit gruixut feixuc esdevindrà lleuger balder veus com s'infla el globus magnus aureus i ara s'alça si l'infla més mentre no exploti perquè ara a veure si explota o rebota però infla infla a veure si bota o explota bufa bufa a veure si salta com una baldufa ara el globus magnus aureus s'engega envers els nimbus i ambdós pujarem vers el cel nimbós plujós merdós perquè ara ja no bota rebota ara sols explota a veure si explota rebota deia i ara ha explotat el globus magnus aureus enmig dels nimbus i cau el vestit gruixut feixuc i els coloms surten de dins el globus magnus aureus i volen pel cel nimbós plujós merdós volen volen com ocells petarrells però són coloms blancs no passerells petarrells i volen volen i el vestit gruixut feixuc ha quedat lleuger balder damunt les llambordes sordes que formen el carrer escaquer a veure si explota rebota deia i ara al mig del carrer escaquer damunt les llambordes sordes el vestit lleuger balder sembla un Bombyx mori gegant i comença a moure's per les llambordes sordes amb moviment peristàltic i la marta salta salta i el cuc gruixut feixuc alça el cap al cel cobert de cumulonimbus i ja no sembla tan nimbós plujós merdós perquè els coloms semblen cúmulus magnus i volen volen lliurement lentament i el Bombyx mori gegant vol encalçar-los rabiüt i s'emprenya i renega i blastoma el cuc gruixut feixuc rabiüt i vol estrènyer un colom i s'ennuega i entoma la pluja de cops que li etziba la marta que salta salta veus jo t'ajudaré marta salta salta però tinc els peus clavats les llambordes sordes de l'escaquer carrer i no em puc moure moure i mentre la marta salta salta i etziba una pluja de cops el Bombyx mori s'estira s'estira i jo no em puc moure moure i obre la boca i encalça els coloms cúmulus magnus i jo no em puc moure moure moure...

—Joan, Joan! Què tens, Joan?

—Ah!... Estava somniant, amor.

—Un malson.

—Sí. T'he despertat?

—No. M'acabava de llevar a acotxar les nenes. La Glòria rondinava.

—Jo no les sento mai!

—Posa't de costat, així no somniaràs.

—He estat una bona estona rumiant sobre això del Vietnam, abans d'adormir-me, i és clar...

—No hi pensis més. Demà tindràs tot el dia per pensar-hi. Bona nit.

—Bona nit.

Quan em vaig despertar, em sentia esclafat al llit i tenia mal de cap, el cos adolorit. La Marta ja feinejava per la cuina, preparant el desdèjuni. Les nenes garlaven, al llit, com dues cotorres.

La meua natural disposició a veure les coses negres, en matins com aquell, s'accentua i, a vegades, bon punt m'acabo de despertar, desitjaria no haver de veure ningú, ni els meus. Vol-dria encauar-me sota els llençols i prosseguir dormint durant hores i hores, o bé, fent un gest i recitant unes paraules màgiques, poder trobar-me, de cop, traslladat al cim d'una muntanya, per caminar entre els pins, sense parar mai, fins que, un cop ben esgotat, pogués ajaçar-me damunt un tou de pinassa i, fitant el llangorós viatjar dels núvols per entremig de les branques, em fos possible d'oblidar-me de la guerra del Vietnam, de la fam, de la misèria, de la ignorància, de la injustícia, del dolor, de les tortures, dels assassinats, de totes les amenaces que planen damunt l'existència de l'home. Escapar... Fugir... Segurament que quan experimento una d'aquestes crisis, dec estar a punt d'enfilat la ruta que mena a la bogeria. Dec estar covant una mena de neurosi. Si la simple constatació de l'absurd de l'existència humana ens mena a considerar la solució, o pseudosolució —perquè Camus ja va demostrar que no soluciona res—, del suïcidi, per força quan hom té consciència d'aqueix absurd, s'ha de revoltar en veure la irracionalitat dels grups de poder que malden per convertir aquesta existència en quelcom encara més absurd, i és natural que cerqui la fugida devers paradisos imaginaris... Paradisos que van des del serial radiofònic, o televisiu, fins a aquells que crea dins la ment l'àcid lisèrgic, passant per la variada gamma d'experiències sexuals, amanides, de vegades, per l'alcohol o les drogues.

Si en algun moment, l'home ha viscut en harmonia amb la naturalesa, amb el món que l'envolta, degué ésser en els primers estats racionals d'autoconsciència. A mesura que s'anà adonant, que va anar tenint noció, de l'absolut de la mort, degué començar a lluitar per tal de transcendir-lo, aqueix absolut. D'ací que hagués de recórrer sempre, i ben aviat, a imaginar premis i compensacions que rebria després de morir, o començà a pensar en l'establiment d'un món més just en aquesta terra. Quan ha deixat de creure en aquests paradisos, li ha calgut cercar-ne de nous i, aleshores, ha hagut de recórrer als estimulants artificials, perquè fins i tot la imaginació se li ha atrofiat. Però se li ha atrofiat per a la creació de nous somnis, en canvi, per a la creació de coses concretes, la capacitat d'inventiva de l'home sembla tot just encetada. ¿Podrà el pensament científic resoldre la dicotomia, per a la resolució de la qual, l'home es veu forçat a mantenir una lluita eterna? ¿Aconseguirà resoldre per aquest mitjà el problema de la seva existència? Vaig pensar que solament ho podrà resoldre si aconsegueix que el progrés científic es posi al seu servei i l'ajudi a crear un món nou, però un món humà en el qual l'home pugui retrobar l'harmonia que va perdre en deixar l'estat en què l'instint determinava l'acció: l'estat prehumà. Aquest, però, no sembla ser el camí que segueix l'home actual. En lloc de servir-se per a destruir-ne les bases sobre les quals l'hauria d'edificar, es destrueix ell mateix. Els avenços de la tècnica i de la ciència són posats al servei dels cervells que pretenen establir l'harmonia perduda per mitjà del retorn a estats prehistòrics, substituint l'instint per les màquines electròniques, eliminant els sentiments i fent renéixer els atavismes més brutals, reduint l'home altre cop a l'animal deshumanitzat que havia estat, reculant, així, els centenars de milers d'anys que tardà a néixer l'Home.

—Joan, que faràs tard! —em cridà la Marta.

Faré tard, per què? On faré tard? A les portes de la mort, hi arribaré, quan sigui l'hora, sense ni una dècima de segon de retard. Sempre anem amb presses! Per què correm? ¿Per tal d'atansar-nos més de pressa a la mort? Evidentment, tenia un mal dia.

Em vaig llevar, vaig calçar-me les sabatilles, després de cercar-les una bona estona per sota el llit, i me'n vaig anar cap a la cambra de bany. Allò de les sabatilles, era fatídic. Cada vespre, la Marta, abans de ficar-se al llit, començava d'anar amunt i avall, tot preparant la roba de les nenes, o bé penjant la meua camisa acabada de planxar a l'armari —que està situat a la banda on dormo jo—, i puntada de peu cap aquí, puntada de peu cap allà, les sabatilles a passeig. Mentre obria l'aixeta del lavabo, després d'haver orinat, em vaig mirar al mirall. No feia bona cara. Els ulls enfonsats, encara ho semblaven més, per mor d'unes bosses que se m'hi han fet a sota, d'un quant temps ençà. El cabell, cada dia més escàs al mig del cap, als polsos ja feia temps que blanquejava. El bigoti també era cobert per les neus del temps. «Las nieves del tiempo platearon mi sien» ... xim-pom!

—Es pot «pazar»?

Era l'Elvireta, la menuda. Li mancaven les dues dents del davant i parlava una mica farfallosa.

—Bon dia, «pade»!

—Bon dia, patufeta!

—Vaig a fer un «diu».

La història de cada matí. Després li tocava a la Glòria, que devia estar barallant-se amb sa mare, perquè no es devia voler llevar.

Em vaig rentar la cara i, mentre m'eixugava, em vaig tornar a mirar al mirall. Darrere meu, més avall, vaig veure-hi reflectida la imatge de l'Elvireta asseguda a l'inodor. M'estava fitant amb els seus ulls d'esquirol i, quan va veure que l'esguardava, em va somriure, ensenyant l'esvoranc on li mancaven les dues dentetes. Em va cridar:

—Papa! —va dir, i a mi se'm va fer un nus a la gola.

¡No sé per què em van passar pel cap tantes coses, en aquell moment! Vaig veure les caretes, obscures, d'ullets orientals, d'aquelles criatures vietnamites que solien il·lustrar els reportatges que havia estat llegint el dia abans... qualsevol d'aquelles caretès tristes, famolenques, podia haver estat la de les meves filles... quants pares devien haver sentit aquella veueta cridant «papa», en una altra llengua, però amb el mateix to, i ara, en aquell mateix moment, potser queien traspassats per una baioneta, o desapareixien esmicolats per l'explosió d'una bomba de fragmentació... quantes criatures devien desaparèixer, també, diàriament?... Quantes mares?... La idea de la mort m'estava obsessionant.

Vaig pensar, també, en la meua pròpia mort. No vaig voler acceptar la idea que l'«arquer solitari» podia arrabassar-me'n un dels meus i vaig preferir pensar que seria jo qui es moriria primer. Arribaria un dia en què aquell mirall ja no reflectiria la meua imatge, i em vaig imaginar la cambra de bany sense mi, però com si en aquell moment jo no hi fos en «aquella» cambra, com si no la pogués veure realment, i fins i tot tocar-ne les parets i les coses, i me l'hagués d'imaginar. Vaig veure-hi l'Elvireta allà asseguda, però jo no hi era. És clar que, quan això passi, vaig pensar, tampoc no la veuràs la cambra de bany òrfena de tu. I tot s'esdevindrà sense tu, i al

principi la Marta sentirà un dolor immens, irreparable, inconsolable, absolut, li semblarà que mai no podrà acostumar-se a la idea de no veure't més, mai més, de no abraçar-te més, de no tenir-te més... I les nenes, sense capir exactament què ha passat, s'estranyaran que el papa no torni al vespre, com abans solia, i no entendran gaire bé les explicacions que els donarà la Marta... I preguntaran... I, un dia, quan vegin una foto en la qual sigui jo, exclamaran: «El papa! «... Els amics, algun se sentirà molt afectat, suposo, i potser algun dia encara em recordarà, sobretot quan se'n mori algun altre, d'amic... Però, de mica en mica, el temps inexorable i pietós anirà estenent un vel per damunt la memòria de les persones que t'havien estimat, o conegut, o odiat... I tot serà, un dia, com quan encara no havies nascut...

—Puc entrar?

Era la Glòria. La Marta cridava no sé què del col·legi...

Em vaig acotar i, cultivat, vaig abraçar les meves filles com si, realment, no les hagués de veure mai més. Elles, creient que jugava, es van posar a riure i a fer-me petons i a descabellar-me, fins que la Marta tragué el cap per la porta.

—Joan, no les entretinguis, que arribaran tard a col·legi!

I, què, que facin tard? I si ja fos mort i no les pogués abraçar, les meves filles, què? Hauria volgut explicar-li què sentia en aquells moments, però no hauria sabut com fer-ho, i ella no m'hauria escoltat, atrafegada com estava preparant el desdèjuni, il·lustrant les sabates de les nenes, en fi...!

Quan vaig tornar a la cambra de bany, després d'haver-me posat la camisa i els pantalons, per tal d'afaitar-me, les menudes ja m'havien deixat el camp lliure.

—Prend la llet, Glòria! —feia la meua dona, al menjador.

—No en vull, de llet, mare! —protestava la nena—. No m'agrada! És massa blanca!

Tant se val! Si hi posa més Nescafé, tampoc no se la prendrà, vaig pensar. Com sempre! I pensar que hi ha tantes criatures que es moren de fam. De fam! Quin món de merda!

Vaig començar a afaitar-me. El zumzeig de l'afaitadora elèctrica em va aïllar durant una estona de les remors domèstiques. Havia estat evitant de pensar directament en el problema amb el qual m'hauria d'acabar aquell matí mateix, bon punt arribés a la redacció. Els famosos articles! No estava gaire segur d'haver pres una decisió definitiva, abans d'adormir-me. Però, em semblava que m'havia decantat cap al «tant se val». Sí, home, tant se val tot! Aquest és un dels principis de la nova moral. L'ha adoptat tanta gent... Per què, doncs, no el puc adoptar jo? Prepararé l'esbós de l'article d'acord amb les exigències del senyor Cervera, i que se'n vagi tot a la merda. Es posarà tot cofoi, i se li inflarà una mica més la panxa. Somriurà i semblarà que em faci l'ullet. I realment me'l farà, l'ullet. Així em convertiré en el seu còmplice. És clar; si no pal·lem els resultats, ens sembla que no passa res. Potser si fos venedor d'una casa d'acers i anés a oferir els productes de la firma a una fàbrica de canons, podria sentir remordiments. ¿Vols dir que en senten, de remordiments, els qui subministren el material per a aquesta guerra? En fi, és una suposició. Però, quina repercussió tindran els meus articles? No s'han de tenir tants escrúpols. Diu que arriba un moment a la vida de tot home en què li cal prendre una decisió cabdal. Doncs bé: aquest és el moment de la meua gran decisió! I és evident que això no és una frase retòrica. No, no ho és. He de prendre una decisió... Sí... l'he de prendre...

EPISTOLARI DE JORDI ARBONÉS
A JOAQUIM CARBÓ

(Fragment) En aquesta carta es refereix a la intenció de muntar *Homes i No* a Buenos Aires, en català, per veure si algun grup argentí volia estrenar-la en castellà

Buenos Aires, 5 de maig de 1968

A Joaquim Carbó

Estimat amic,

És terrible com passa el temps! Ara veig amb sorpresa que la teva darrera és del dia 16 de gener!

Evidentment, la primera vegada que vaig enviar la llista dels nous subscriptors de *Cavall Fort* ho vaig fer directament a ells, conjuntament amb la ressenya de l'acte que els vàrem dedicar a *Obra* (que per cert no l'han reproduït en cap moment). Jo te la vaig reproduir, perquè ja m'imaginava que l'havien perduda. Ara, ja van rebre la carta i han començat a rebre la revista també. De manera que m'ocuparé de cobrar les subscripcions, encara que encara en deuen, i els faré una transferència personalment.

Ja ha tornat la Núria Seras, i ha dut una gravació amb l'equip de *Cavall Fort*, però encara no he tingut el goig d'escoltar-la. Tots anem tan enfeïnats!

Veig que treballes amb molt de braó, malgrat els inconvenients que, segons em sembla, hi ha per poder publicar. Realment deu ser cert el que ens diuen les editorials, perquè la qüestió de les traduccions també se m'està posant un xic malament. Tant és així, que ja m'estic buscant una altra feina.

No cal dir que és una tasca extraordinària la que està fent *Cavall Fort* en això del teatre per a infants. Aquí ho anem seguint a través de *Serra d'Or*, per l'*Estel* i el mateix *Cavall Fort*. Felicitacions!

T'agraeixo que m'encoratgis a presentar-me a Víctor Català. De moment, però, el més calent és a l'aigüera. La preocupació per la situació econòmica em té un pèl desassossegat i se'm fa difícil de concentrar-me en treballs de creació.

A *Obra* ja vàrem començar la temporada (ja en rebràs el programa), dedicat enguany a la memòria del Mestre Fabra. Diumenge passat ens vàrem fer presents a l'aplec de la Sardana, organitzat pel Grup Joventut Catalana anualment, des de fa onze anys, amb una gran parada de llibres catalans. (T'adjunto un retall del diari *La Nación*). Més endavant, muntarem una exposició de la premsa catalana a l'exili; farem un cicle de conferències, en castellà, sobre la figura de Fabra, la literatura catalana, la llengua catalana, la premsa catalana i la Nova Cançó. Aquestes conferències les oferirem a les entitats argentines que els puguin interessar. L'escriptor Pere Mas i Perera i el doctor Abili Bassets han preparat uns articles sobre el Mestre Fabra per als

suplements literaris dominicals dels diaris *La Prensa* i *La Nación*. Si podem, encara pensem presentar *Homes i No* en un teatre d'aquesta capital, en català, i potser interessarem algun grup argentí perquè la munti en castellà.

En el número d'abril de *Serra d'Or* he vist que Edicions 62 està preparant una Gran Enciclopèdia Catalana, la qual cosa és realment extraordinària, ateses les circumstàncies. D'una banda em desconcerta una mica, perquè algunes editorials es queixen de la crisi, es lamenten que no tenen pressupost (com t'han dit a tu), en canvi a can 62 emprenen una tasca gegantina, apareixen noves editorials (com «Llibres de Sinera», per a la qual acabo de traduir-los una novel·la de Gore Vidal, *Washington D.C.*, que volen veure al setembre perquè fa una crítica als sistemes editorials dels Estats Units), Salvat publica el *Diccionari Enciclopèdic...* No ho entenc.

I plego perquè aquesta carta, començada el 5, l'acabo el 18 i vull que surti de seguida. Un altre dia ja t'explicaré més coses, quan estigui més d'humor. Una abraçada i records per als teus de part de

Jordi Arbonès

(Fragment) En aquesta carta fa referència a l'obra de Richard Hughes que va dirigir Ricard Salvat a la *Penya Cultural Barcelonesa*

Bernal, 29 de setembre de 1980

Estimat amic,

Cada cop que rebo una carta teva em faig el propòsit de contestar tot seguit, però, per una raó o altra, no hi ha manera d'acomplir-ho.

Gràcies per haver realitzat el tràmit d'inscripció a l'AELC amb tanta celeritat. Ara, amb el carnet, ja em sento una mica escriptor i tot, tu. Ja li diré a la teva tieta que passi per La Caixa per fer-te efectives les dotze de l'ala, però també hauries de dir-me quant et dec per aquests dos llibres que tan gentilment has volgut enviar-me.

Per fi ja vaig rebre les «deu pometes», les quals me les he cruspides ràpidament. He mirat d'endevinar quina podia ser la del teu «pomer», però encara no me n'he sortit. En general, els contes són bons, si bé, a mi, el que més m'ha agradat ha estat el darrer, o sigui, «Els tres senyals», sobretot pel llenguatge.

Em parles de la barberia dels germans Bosch... Imagina't! Quines coses passen a la vida! Resulta que aqueix establiment jo el vaig conèixer fa uns vint-i-cinc anys, quan s'hi deixaven caure en Joan Brossa i tota la colla d'ocells de virolat plomatge, i no sé pas si mai afaitaven o tallaven els cabells a ningú... I així que tu ets d'aquell barri! Per cert que no conec *El carreró contra Còssima* i penso que faries bé d'enviar-me'l perquè ara dius que regalem, aquest llibre, però el dia que s'hagi exhaurit, ben segur que tothom el buscarà com una peça molt preuada.

Ja són ben curioses aqueixes tergiversacions que solen fer els periodistes quan fan l'esbós biogràfic d'algun escriptor o resumeixen el que hom ha dit en una entrevista. Així neixen les

llegendes com ara la d'en Pedroló detectiu o investigador privat. És així, també, que qui llegeix la nota que en Ventalló escrigué sobre el meu llibre a la secció «El llibre català» de *La Vanguardia*, suposarà que em dedico a fer de periodista, conferenciant i director escènic, car el que diu la solapa del llibre ha omès d'especificar que aquesta tasca l'he feta en català o sobre temes catalans exclusivament. D'una manera semblant, l'Agustí Pons, a l'interviu que em va fer quan era a Barcelona el passat mes de març, em feia dir que havia traduït una obreta d'Oscar Wilde, quan en realitat el que jo li havia dit era que havia començat traduint contes d'Oscar Wilde, i que la primera cosa que vaig fer que tingué una certa transcendència pública va ser una obreta de teatre de Richard Hughes, que va ser representada a la Penya Cultural Barcelonesa, dirigida per Ricard Salvat, i així s'escriu la història!

Home, quan vaig fer-te aquells comentaris sobre les notes del teu amic Pujol i Cofan no tenia la intenció que els deixessis de llegir. Em va saber greu que es molestés, si troba que el to és una mica punyent. Ara, no, no, jo no vull sortir a la palestra per rebatre els seus raonaments, sobretot perquè no tinc gaire temps sobrer. (Tu, de què seran suspectes, els íntegres?)

Quant a en Cèsar August Jordana, jo tampoc no la conec aqueixa novel·la policíaca *El collar de la Nuri*, però si *El món* de Joan Ferrer a tu et va causar tanta impressió, ja pots imaginar-te la que em va fer a mi! Veig, també, que coneixes en Tísner, un escriptor al qual admiro d'allò més, i que si hagués sabut que el coneixies, t'hauria demanat d'anar-lo a veure, car m'hauria agradat de conèixer-lo personalment. Un llibre d'ell que em va impressionar molt va ser *Les dues funcions de circ*, sobre el qual vaig fer-ne una recensió per a la revista *Ressorgiment* fa uns quants anys. A cada pas constato les coses que van quedar al tinter després del famós viatge, de manera que cada vegada estic més fermament disposat a repetir-lo com més aviat millor. Tanmateix, l'augment dels passatges seriosos sumat a la situació econòmica que travessem en aquest país sembla que s'uneixin per tal que el projecte cada cop sigui més semblant a un somni irrealitzable...

Encara no he rebut els retalls amb les necrològiques d'en Joan Ballester i en Joan Barceló que m'anuncies. En Ballester era un home amb qui estàvem molt vinculats els elements d'Obra Cultural Catalana, car mercès a ell vam poder organitzar la Primera Exposició del Llibre Català a Buenos Aires deu fer més de dotze anys, la qual donà peu a la fundació d'Obra. I ara, amb motiu del viatge, vaig tenir l'avinentsa de conèixer-lo personalment. Més: li vaig enviar un exemplar del meu llibre, amb una dedicatòria, que mai no rebrà. I una altra casualitat: la seva muller va resultar que era neboda d'una senyora que vivia al replà de la casa on jo vaig néixer i vaig viure fins que vaig venir a Amèrica! O sigui que coneix la meua mare, i em coneixia a mi de quan era petit. En Joan Barceló, en canvi, hauria de dir que no el conec gens ni mica. Potser em sona el seu nom, però res més.

Ja t'ho deia jo que en feies un gra massa: aquesta activitat tan desfermada, sense deixar res per verd, et fotrà, tu! I, ara, només cal que et posis a escriure novel·les en cinc dies! Escolta, t'ho hauràs de fer mirar, això, eh? I la teua muller, què hi diu? Per bé que també veig que no para, car suposo que no et deu deixar anar sol i, de més a més, encara es llegeix l'obra completa de la Virginia Woolf i la biografia d'en Quentin Bell, i, per postres, *Crist s'aturà a Ebolí*! I jo que em queixo que no tinc temps! D'ençà de la meua darrera carta, he estat immergit en la preparació del pròleg per al *Babbitt* de Sinclair Lewis, o sigui, que m'he llegit la novel·la de nou

diverses vegades i una monumental biografia de Mark Schorer i un assaig d'un tal Dooley sobre l'obra d'en Lewis. Ara m'estic rellegint els *Diaris* de l'Anaïs Nin. Sempre hi pesco alguna cosa interessant que vaig volcant a les fitxes sobre en Henry Miller, car no sé si t'havia dit que tinc la mala pensada de fer-ne un estudi de la seva obra. No cal dir, però, que aquesta és una d'aquelles coses que va per llarg. D'altra banda, no sé si, quan l'acabi, ja haurà perdut interès de cara a ser editat en català. Sigui com sigui, m'hi diverteixo força, de moment.

Alguns caps per lligar:

Ja vaig comprendre que allò de l'administrador dels meus béns anava de conya, eh?

Has vist en Xavier Romeu? I, en aquest cas, li has dit que fa temps que no tinc carta seva? Més ben dit, que no n'he rebuda cap d'ençà que vaig tornar cap aquí.

Has rebut un exemplar dedicat del meu llibre?

Què ha passat amb la «confitura» de la Gabancho? A mi, no me n'havia enviat cap exemplar. Me'n voldries enviar un tu? (Carrega'l al compte!)

A veure si em demanes tu també alguna cosa, car si no ho fas em sentiré escanyat per un sentiment de caradurisme.

Records de la cosa de part meua i de la Isabel, i tu rep una cordial abraçada del teu

Jordi Arbonès

Aquesta carta és una mostra de la seva dedicació a la traducció i del seu extraordinari interès pel passat i present de Catalunya i, en especial, per la literatura. Una de les cares del cas Puig i Ferrater!

Bernal, 25 d'agost de 1981

Estimat amic,

No et facis il·lusions respecte que el cuiram indocte d'aquí no vulgui imitar el d'ací pel fet de no poder resoldre els problemes del país. Has de pensar que ells no tenen cap intenció de resoldre problemes (en tot cas els creen), car a ells, totes els ponen, són la nova casta que es manté a costelles de la gleva, com feien els tsars, els faraons o la noblesa d'on sigui. No sé si m'entens. Però, va, per ara, ja n'hi ha prou d'aquest color; perquè no faria més que amargar-te amb les nostres tribulacions domèstiques.

Prenc nota que els *Contes del diumenge* me'ls enviarà directament en Franch i que ja està a punt de sortir el meu. Visca! Així que m'has pispat el pròleg per al conte d'en Pedroló, eh? No t'amoïnis; estic segur que te n'has sortit més bé tu que no pas ho hauria fet jo. D'altra banda, vaig tan curt de temps que no sé com m'ho hauria fet per poder complir com cal. Entre la feina quotidiana a la sènia i les traduccions no em queda ni un minut per fer res de creació. I parlant de traduccions, mira tu com són les coses! Resulta que un parell de dies abans de rebre la teua cara, en rebre una, adreçada a l'editorial, d'en Francesc Vallverdú, en la qual s'excusa per no haver-me acusat recepció del meu llibre quan l'hi vaig trametre (fa més d'un any)

i, de més a més, m'ofereix la traducció d'un llibre per a la col·lecció de clàssics de tots els temps de can 62, tot donant-me a triar entre *Vanity Fair* i *Jude, the Obscure*. No cal dir que em va plaure que s'hagués recordat de mi, perquè quan vaig ser a Barcelona vaig tenir ocasió de conèixer-lo personalment en una reunió que va organitzar una amiga, la Montserrat Solanas (companya de feina nostra, de la Isabel i meua, de quan vivíem a Catalunya), en la qual hi assistiren també la seva muller, la Carme Vilagines, l'Alfred Badia, amb la seva dona, i en Lau, sol, que no sé quina vinculació tenia amb aquesta colla. Ara resulta que, en realitat, la cosa no va sortir d'ell, sinó que va respondre a l'estímul d'en Castellet, atiat per tu! És fantàstic, eh? Bé, jo li he contestat, acceptant de traduir *Vanity Fair*, però, per tal com ell no feia esment de la intervenció d'en Castellet, jo he callat com un mot i no he fet més que posar-li records per a ell. A veure com reacciona. Bé, al marge de l'anècdota, no saps com t'agraeixo que hakis fet aquesta gestió, i aquesta prova d'afecte per la teua banda, que se suma a les moltes que ja m'has donat, compensa l'agror que m'ha causat veure que en Vallverdú, si no hagués estat per aquest efecte de carambola, no hauria pensat en mi, malgrat que jo li havia demanat que em tingués en compte. És evident, però, que tant en Castellet com ell s'ho van prendre amb interès, car em va escriure l'endemà mateix d'haver-li parlat tu al primer. I posa en relleu, també, la gran influència que deus tenir prop d'en Castellet, tu!

He rebut, finalment, les *Memòries polítiques* d'en Puig i Ferrater. Encara no l'he acabat, però el que n'he llegit m'ha deixat verament escruixit. Mai no m'hauria imaginat que aquest home covés en el fons del seu cervell tot el que va anar volcant en aquestes pàgines. L'has llegit tu, aquest llibre? Deixant de banda totes les consideracions que fa sobre les dones, els francesos, l'admiració per l'Alemanya nazi i el menyspreu per la democràcia, que ja donaria tela per a estona, allò que més m'ha colpit han estat les recomanacions que fa als catalans de «passar-se» a Espanya i a la llengua castellana. És evident que quan escrivia tot això era un home que estava decebut de la política catalana de la Generalitat, així com dels homes que tallaven el bacallà aleshores, dels quals no se salven ni en Macià ni en Companys, però, sobretot, jo crec que en aquells moments afloraven en ell tots els deliris de grandesa, tots els afanys de ser famós, totes les ambicions d'universalitat, i això era el que feia penedir-te, en definitiva, de no haver emprat la llengua espanyola per a bastir la seva obra, car aleshores, hauria tingut la satisfacció d'ocupar un lloc entre les glòries de les lletres castellanques, que ell tant admirava, però s'adonava que ja hi havia fet tard. No sé explicar-me-la de cap altra manera, la seva actitud sobre aquest particular. Després de llegir totes les atzagaïades que diu a l'entorn d'aquestes coses, ja em miro amb una mica de recel les diatribes que etziba a tort i a dret, sigui quan parla d'en Tarradellas, sigui quan es refereix als altres polítics de la seva època. A part d'això, el llibre és tot un document i una radiografia d'un ésser humà amb totes les seves tares i virtuts. Poques vegades els escriptors es mostren d'una manera tan descarnada, amb tanta sinceritat, quan es proposen de deixar unes notes íntimes a la posteritat. També és interessant la fèrria voluntat de tirar endavant la seva obra a despit de la salut malmesa i de tots els entrebancs que li dreça la vida domèstica. Ja me'n faràs cinc cèntims del que tu en penses, eh?

No, tu, res no m'havies dit respecte a l'apartament de St. Quirze Safaja. Devies de tenir por que no et titllés de burgesot (que és el que cuito de fer tot seguit). Així que tu volies que us invitéssim a passar una temporada prop del mar el dia que hi tinguem una caseta, i en canvi

vosaltres no solament ja disposeu d'un pis de cap de setmana, sinó que ara us l'heu comprada vosaltres, la caseta, de manera que ens tocarà a la Isabel i a mi de venir a passar-hi una temporada. Què et sembla? De moment, però, us en felicitem de tot cor!

Nosaltres, al desembre, complirem les noces d'argent i havíem pensat anar a passar una segona lluna de mel a Barcelona, que és una regió del sud, a tocar de la serralada andina, amb boscos d'avets, llacs, cims nevats..., una mica com el Pirineu, però a escala monumental, com si diguéssim. Tanmateix, queda a 1.500 km i costa un ronyó el viatge i un altre l'estada. De manera que segurament llogarem alguna cosa a la platja i hi anirem amb els nanos. Això si les coses no empitjoren abans de l'estiu...

Una de les meves debilitats consisteix a cercar llibres per les llibreries i parades de vell, i és així com he anat bastint una mica de biblioteca. Quan vaig venir cap a Amèrica tot el meu equipatge eren llibres. Però allò que més m'ha apassionat sempre ha estat aconseguir que els llibres me'ls autografiï l'autor, o bé, si és un llibre vell, que hi dugui una dedicatòria autògrafa. És clar que més m'estimo que me'l dediquin a mi. Vet aquí, doncs, que acabo de tenir una alegria. Un vell amic, combatent a la guerra civil i després exiliat, ara, ha decidit de retornar a Barcelona i m'ha passat uns quants llibres que ja no li interessien. Són quasi tots de la col·lecció «Catalonia», editats a Mèxic, els primers anys de la postguerra. Hi ha *La novel·la del besavi*, d'August Pi i Sunyer; *De la pau i del combat*, de Pous i Pagès; *A la boca dels núvols*, de Ramon Vinyes, i *Tots tres surten per l'Ozama*, de Riera Llorca, autografiat. Així mateix, hi ha *L'arbre de foc* d'Agustí Bartra, amb una dedicatòria autògrafa també. Entre els tresors més preuats que tinc hi figuren la traducció de *L'Odissea*, dedicat per Carles Riba, *Converses amb Pau Casals*, dedicat pel Mestre, i un llibre que em va dedicar en Henry Miller, amb reproduccions d'aquarel·les seves. Demés tinc tota la collita que vaig fer durant el periple de l'any passat, en la qual hi figuren els teus, i un disc amb una dedicatòria de l'amic Ramon.

Un amic que ha rebut la casset de Verges 50 d'en Llach me n'ha fet una còpia «pirata». Em sembla que mai no n'hem parlat, d'aquest minyó. A mi, potser una de les coses que més m'agraden d'ell és *Campanades a morts*, però aquesta gravació darrera és també molt estimable, per bé que em fa l'efecte que queda una mica curta. O sigui, penso que havia de desenvolupar una mica més la part estrictament musical, la de les impressions infantils, per tal d'abastar zones més vastes. A part de ser un lluitador, és un bon músic, més que no pas cantant, potser, tot i que en algunes peces assoleix uns efectes i uns tons prenyats d'un gran dramatism, no trobes? Quan vaig escoltar per primera vegada un disc gravat en directe al Palau dels Esports (em sembla que és) corejat pel públic, se'm van posar per corbata i les llàgrimes m'inundaren els ulls. Encara ara no puc escoltar-lo sense que se'm faci un nus a la gola.

Darrerament m'han cridat l'atenció una sèrie de llibres de memòries escrita per gent jove, i que comprenen períodes molt curts, com ara: *Llibre d'hores* (1975-78), d'Oriol Pi de Cabanyes, *Dietari* (1979-80), de Pere Gimferrer, i *El present vulnerable*, d'en Feliu Formosa. En general, aquesta mena de llibres, els escriptors sempre els han publicat a les acaballes de la seva vida o bé hom els ha donat a conèixer quan ells ja eren morts. A què atribueixes el fet que ara proliferin com els bolets? Per ventura, obeeix a una mena de moda o bé és que l'esdevenidor és tan incert que no tenen esperança de viure gaires anys més? Si els has llegit, aquests llibres, voldràs dir-me què en penses i si me'ls recomanes?

Quina sort que hagi pogut veure en Pedrolo! Jo fa temps que no he tingut cap lletra d'ell. Potser més val que aprofiti el temps fent novel·les i articles que no pas escrivint cartes, oi?

Gràcies pels retalls. Sí, el d'en Cendrós em deia ell que l'havia escrit tot fent una mica de «barrila», però a mi m'ha fet la mateixa impressió que a tu. Quant a la teva lletra a *El País*: l'actitud d'en Julián Marías és coherent amb la de la intel·lectualitat castellana i no fa més que corroborar que els separatistes són ells, però també demostra que els Països Catalans no són Espanya..., i més val que ells es mantinguin en aquesta posició, que no barregin les cartes.

Ah, per fi vaig poder veure la meua carta convertida en article a l'*Avui*. Em van censurar un parèntesi que feia: «(ara no sabia dir si [l'Estatut] és passat per aigua com els ous o bé és passat pels ous com l'aigua)». Sense comentaris.

I res més, per ara. Desitjo que t'hagis fet un tip de pintar la caseta, però pensa que aquesta mena de feina és salut... de cara a l'esdevenidor. Records de la Isabel i meus per a tots vosaltres. A reveure.

(Carta i resposta.) En aquesta carta parla del fet teatral.

Bernal, 31 de desembre 1981

Estimat amic,

Acabo de llegir en un *Canigó* que ja ha estat nomenat el jurat de la convocatòria del premi Josep Maria de Sagarra, que aquesta vegada comprendrà, a més de muntatges teatrals, traduccions de peces de teatre. Ja saps que de traduccions d'aquestes jo en tinc unes quantes al calaix; per consegüent voldria conèixer com més aviat millor les bases d'aquest premi, per tal de tenir temps per preparar-ne les còpies que calgui. Sobretot, de moment, m'agradaria saber el termini de recepció i on s'han d'enviar els exemplars (i quants)... També voldria saber si el premi et compromet d'alguna manera a la publicació de l'obra. Això és important perquè tinc la que vaig fer per a l'Aymà de l'obra *Equus*, la qual encara no ha estat publicada, però que potser la podria enviar al premi si no em veia obligat, en el cas hipotètic de guanyar-lo, a cedir els drets per a la publicació, la qual cosa no podria fer, per tal com aquests drets pertanyen a l'Aymà.

Aquesta, doncs, fóra una de les que hi voldria enviar i, l'altra, seria *Del pont estant* d'Arthur Miller. Després tinc també: *Un tramvia anomenat desig* i *La gata damunt la teulada de zinc* de T. Williams, i *Te i simpatia*.

Me'n podries dir alguna cosa prestament, de tot això? Mentrestant, un bon any, eh? I, com sempre, records per als teus i una cordial abraçada,

Jordi Arbonès

Barcelona, 13 de gener de 1982

Estimat amic,

Tinc al davant dues cartes teves per contestar. Una, del dia 9 de desembre, i l'altra, del 31, que sembla que requereix certa urgència de resposta atès que m'hi fas una pregunta gairebé angoixada, amb por de perdre el tren, perquè hi ha calé llarg a fer... Bé, amb tot això et deus preguntar com és que m'ho prenc amb tanta parsimònia i no em basquejo i t'envio la resposta a tota velocitat per correu urgent o, millor encara, com és que no et telefono o t'envio un telegrama. Ah, amic! Perquè la resposta que t'he de donar correspon a un afer oficial: és cosa de la Diputació, i «las cosas de palacio, van despacio».

Així que vaig tenir la teva carta —la segona, vull dir!— vaig posar en moviment tots els meus ressorts informatius. En primer lloc, vaig cercar la notícia que t'havia alertat al Canigó, i la vaig trobar. Després, vaig indagar entre els meus coneguts de l'ambient teatral i ningú no en sabia res. Finalment, vaig trucar en Xavier Fàbregas a l'Institut del Teatre, que depèn de la Diputació, i l'home em va fer cinc cèntims de l'assumpte. L'únic avís de la convocatòria s'ha publicat, fins ara, a través del Butlletí Oficial de la Província. Aguanta fort! I això d'aquest butlletí deu ser un paper d'aquells que només ensumen els rastrejadors d'expropiacions, desnonaments i bicoques. En resum, que l'alta participació en aquests premis —un concursant o dos per premi, sembla— ve imposada per la manca total de publicitat que se'n fa. Les bases d'aquest any —em va preguntar sorneguerament en Fàbregas—? N'hi ha per temps, sembla. Si és que es tornen a convocar. Si és que es mantenen els mateixos premis. Si és que... Bé, el mateix Fàbregas em va dir que qui s'encarrega d'aquest afer, ara, és un xicot jove, que es diu Dalmau, el qual va quedar astorat, el dia del repartiment de premis, de la mínima repercussió que el concurs havia tingut entre els professionals i, per tal de posar-hi remei, va assegurar que d'ara endavant les coses canviarien. L'enjòlit de l'assumpte és si se'n sortirà, si encara continuarà en aquest lloc, si aconseguirà remoure una vella carcassa burocràtica que ho frena tot, etc., etc.

Però com que jo anava per feina i en Fàbregas també és un home pragmàtic, vam deduir que el millor seria que tu fessis tres còpies de cada un dels llibres traduïts que podries presentar al concurs, i m'ho fessis arribar tranquil·lament per vaixell, que et sortiria més barat, o com et plagui més, a través d'un missatger, per exemple, i el teu home a Barcelona —que sóc jo, naturalment— ho guardaria per tal de presentar-ho tan bon punt hi hagi notícies de la convocatòria. Això, naturalment comporta un risc —això de comporta un risc em sona a llençatge parlamentari... Tot s'enganxa: a nivell de, a mesura que, aquesta estructura no contempla el desenvolupament de..., etc.—, el risc que després no es convoqui el premi, o que demanin quatre còpies en lloc de tres, o que els teus papers no s'ajustin a algun dels requisits que s'estableixen en les bases «no nades». Llavors, això seria un problema meu: subornar el jurat, fer més còpies, estrangular algun diputat, etc.

Què et sembla el sistema? Doncs ja hi estàs posant fil a l'agulla! Fotocòpia va, fotocòpia ve, cap a correus i els teus llibres via Barcelona. El que no hi inclouria seria aquest que tens compromès amb Aymà, *Equus*, ja que no tenim ni idea per on espetegaran els trets de cara a la publicació dels textos.

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona
Biblioteca d'Humanitats

Estimat amic,

Acabo de llegir en un Canigó que ja he estat nomenat el jurat per a la convocatòria del premi Josep Maria de Sagarra que aquesta vegada comprendrà, a més de montatges teatral, traduccions de peces de teatre. Ja saps que de traduccions d'aquesta jo en tinc unes quantes al calaix; per consegüent voldria coincidir amb més aviat millor les bases d'aquest premi, per tal de tenir temps de preparar-ne les còpies que calgui. Sobretot, de moment, m'interessaria saber el termini de recepció i on s'han d'enviar els exemplars (i quants)... També voldria saber si el premi és compromès d'alguna manera a la publicació de l'obra. Aquesta és important perquè tinc la que vaig fer per a l'Aymà de l'obra *Equus*, la qual encara no ha estat publicada, però que potser la podria enviar al premi si no em veia obligat, en el cas hipotètic de guanyar-la, a cedir els drets per a la publicació, la qual cosa no podria fer, per tal com, aquests drets pertanyen a l'Aymà.

Aquesta, doncs, fóra una de les que hi voldria enviar i, l'altra, seria *Del pont estant* d'Arthur Miller. Després tinc també: *Un tramvia anomenat "Desig"* i *La gata damunt la teulada* del T. Williams, i *Te i simpatia*.

M'era podria dir alguna cosa prestament, se t'ha això? M'interessa, un bon any, eh? I, com sempre, records per els teus i una cordal abraçada

Jo A

Carta manuscrita de Jordi Arbonès a Joaquim Carbó, escrita el 31 de desembre de 1981, on expressa la seva intenció de presentar-se al Premi Josep Maria de Sagarra amb alguna de les seves traduccions de *Del pont estant*, d'Arthur Miller, *Un tramvia anomenat desig* i *La gata damunt la teulada* de Tennessee Williams, i *Equus*.

En la següent carta, parla cruament de la seva malaltia, de tripijocs editorials i del desencís en veure que les seves traduccions són qüestionades pels partidaris d'una llengua light

Bernal, 21 de juliol de 2000

Estimat amic,

No hi ha dret que t'escrigui al cap de gairebé sis mesos des de la teva darrera lletra, però, noi, es veu que com menys fas menys ganes tens de fer res. Aquesta és la realitat. Em costa d'asseure'm davant l'ordinador ni que sigui per fer una carta, ja que, si bé la vista ha millorat força, i puc llegir amb una certa dificultat, encara no està del tot bé per poder traduir, i el fet d'escriure m'exigeix un esforç.

El procés de la malaltia, durant aquests mesos, ha estat favorable, o sigui que es veu que s'ha frenat la virulència, però això no vol pas dir que hagi desaparegut. Aquest darrer mes, per exemple, l'anàlisi de control va donar un resultat d'escassetat de plaquetes i glòbuls blancs, de tal manera que la doctora no va poder indicar-me la medicació adient perquè es tracta d'un medicament que fa estralls tant en les cèl·lules malignes com en les benignes. Ara veurem què passarà la setmana vinent, quan em faci la nova anàlisi. Quant a la vista, em vaig fer una electrotretinografia, el resultat de la qual he de dur a l'oftalmòloga també la setmana entrant.

No cal dir que tens tota la raó: el problema és que som massa vells. Abans, la gent es moria abans i, per tant, no arribava a desenvolupar aquesta mena de malalties, com ho demostra el fet que aquesta que jo arrossego sigui poc coneguda i, relativament, poc estesa.

De fet, doncs, es podria dir que ara em dedico a fer vida contemplativa, la qual cosa em resulta una mica estranya, ja que, com bé saps, sempre he treballat com un bastai i poques vegades he tingut tant de temps per no fer res de res. En realitat, el que faig és llegir bastant més, ja que abans, quan acabava de traduir, ja no tenia esma per a res. També les caminades s'han reduït, sobretot ara que fa molt de fred, car aquest hivern és atípic, amb temperatures sota zero a tot el país, així com amb nevades fins i tot a les províncies del nord on generalment hi fot una calor espantosa. Així que al matí me'n vaig fins al correu, a veure si hi ha res a la casella, torno a casa i vaig a casa de la Glòria —que viu a tres o quatre cases de distància de la nostra— i llegeixo el correu electrònic, que m'arriba al seu ordinador, i contesto els missatges que així ho requereixen. Torno cap a casa i ja s'ha fet l'hora de dinar. Dinem, la Isabel i jo, mirem les notícies per la tele, tot prenent un cafetonet, i després, una migdiada d'una horeta, per no perdre el costum. A la tarda, quan em llevo, a llegir, bo i escoltant música, fins a l'hora de berenar; després, una altra estona de lectura, fins que es fa l'hora de veure el telenotícies del vespre, per esperar l'hora de sopar, seguit d'algun programa televisiu i a tancar els ànecs.

El cas és que m'he proposat de tirar endavant aquella famosa novel·la que tinc començada i que no puc acabar mai, però t'asseguro que em fa una mandra tremenda de posar-m'hi. És cert que he estat llegint la documentació, però em costa de posar-me a escriure. Suposo que tot és qüestió de començar... La idea que tinc és d'avançar tant com pugui per tal de poder demanar un ajut a la ILC l'any vinent. Per cert que, enguany, vaig demanar un ajut a la traducció per una obra que ja tenia feta, *Els llibres de la meua vida*, de Henry Miller, la qual, d'altra banda, havia pogut encolomar a Apóstrofe-Deriva, de tal manera que aquestes editorials em

van pagar una quantitat i ara, fa pocs dies, la ILC els va dir que m'ofereien 250.000 en compentes de les 500.000 que demanava, i com et pots imaginar les vaig acceptar de seguida. No sé si t'havia comentat que també Columna em va comprar els drets de la traducció de *Jane Eyre*, que també m'havia quedat al calaix, ja que Edhasa no la va voler publicar, atès que Proa es va avançar i en va treure una altra traducció. Passa que aquesta traducció havia rebut un ajut del ministre de Cultura, i adquirir una quantitat d'exemplars fins a una suma determinada, la qual cosa va servir d'esquer per fer picar l'Alzueta. Alhora, aquestes editorials, tant les unes com l'altra, han demanat també un ajut a l'edició a la ILC, per poder editar ambdues obres. Quina conya, tu! Així va el món, nano. Sigui com vulgui, l'ajut de la ILC, anem fent bullir l'olla, i a mi ni m'agafa una «depre» com potser em passaria si no hagués trobat el desllorigador d'aquesta manera.

No sé pas si tornaré a tenir la visió com abans, i que això em permeti de tornar a fer traduccions. Amb tot, si això no arribés a passar, segurament m'hauria de dedicar a traduir al castellà, ja que les editorials catalanes ja em consideren una baieta vella, que cal llençar a un racó. És cert que l'Isidor Cònsul em va encarregar una traducció —que és la que vaig haver de retornar quan es va manifestar la malaltia—, però prou que li va costar de decidir-se i encara em va advertir que un membre del consell assessor havia remarcat que jo tenia tendència a «literaturitzar massa». Cony, tu, què vol dir això? Per ventura no fem literatura? És clar, del que es tracta és d'abaxar el llistó, d'emprar un nivell de llenguatge light, sense tenir en compte el nivell que tingui l'original, i d'aquesta manera sembla que totes les traduccions siguin fetes per la mateixa persona, i que les obres originals estiguin escrites per autors que escriuen tots igual. No recordo si et vaig dir que Apóstrofe-Deriva ha publicat la primera edició sense esporgar de *Primavera negra*, per a la qual hi vaig fer una nota introductòria, en la qual vaig provar de rebatre els arguments dels senyors Periquitu i Tontaina. Si no vols comprar l'exemplar del llibre, digues-m'ho i t'enviaré una fotocòpia de la nota, però m'agradaria que la llegissis i me'n diguessis què et sembla.

Sí, amic, així és com em sento: com una baieta vella llençada a un racó, després de més de trenta anys de dedicació a anotar obres de literatura anglosaxona, ja que resulta que el que has fet no val ni una merda.

Respecte als suplementes de l'*Avui*, en Bonals em va enviar un paquet amb els que corresponien als quatre primers mesos de l'any, o sigui que no cal que tiris mà dels del teu arxiu. En realitat, quan te'ls vaig demanar, ho vaig fer perquè no pensava que els podies guardar al teu arxiu. Durant molt de temps, jo també ho guardava tot, però va arribar un moment que vaig decidir que això no tenia cap sentit, ja que mai més no trobaria el moment per rellegir-ho tot i que ni tan sols ho tenia arxivat, de tal manera que, quan hagués de menester alguna cosa, la pogués trobar amb facilitat. Conservo encara els *Serra d'Or*, des que m'hi vaig subscriure fa no sé quants anys, fins que darrerament me n'he esborrat, com també em vaig esborrar de la *Revista de Catalunya*, arran de la implantació de l'economia de guerra, a causa de la fotuda malaltia.

Em sap greu que t'hagis molestat per l'afer Pescetti. No ho vaig fer de mala fe: simplement ho vaig comentar a la Glòria, i ella no va trigar a transmetre el comentari a l'interfecte. Perdona'm, que no es tornarà a repetir.

La Margarida Aritzeta em deia que està escrivint una novel·la, en la qual hi sortirà la família Arbonès, ja que situa la protagonista a Baires i no sé de quina manera estableix contacte amb nosaltres. Ja em comença a agradar això de ser una mica protagonista de les novel·les dels amics, com ho vaig ser a *S'ha acabat el bròquil...*

D'en Mosqueiro, en parlarem a la propera. Ara, plego, i espero que no triguís tant com jo a escriure, eh? Records de part de tots i una forta abraçada del teu

Jordi Arbonès

Darrera carta rebuda

Bernal, 27 de febrer de 2001

Estimat Joaquim,

Em cau la cara de vergonya! La darrera vegada que vas tenir la gentilesa de trucar-me, et vaig prometre que t'escriuria de seguida i, ja ho veus, quatre mesos han passat? Tot l'any passat va transcórrer sense que donés cop i es veu que això em va fer créixer l'os de l'esquena, i el fet de seure davant de l'ordinador m'exigia un esforç que no em veia amb cor de fer. Després, els d'Ediciones B em van encarregar una traducció al castellà, tot demostrant que tenen més sensibilitat que no pas les editorials dites catalanes, traducció que he acabat fa uns quants dies i es veu que això m'ha servit per lubricar les frontisses dels dits, de manera que entre ahir i avui ja he escrit una carta a la Maria Ginès —car he sabut que ha presentat el projecte de la biografia de Pedrolo a la beca que ofereix l'Ajuntament de Tàrraga— i a en Matthew, que em va enviar el seu darrer llibre *CAT*, i volia expressar-li'n la meua opinió per escrit, però no per conducte del correu electrònic, que sempre és una cosa virtual i efímera. I ara, la teua. Cal dir, però, que el correu electrònic fa que la comunicació sigui més seguida, ja que, la majoria de les vegades, només cal fer allò que mai no ha estat més ben dit: quatre ratlles.

No sabia que haves tingut una trifulga amb el Periquito i en Tontaina. M'agradaria conèixer què vas escriure a *Les muralles de Jericó* sobre aquest parell. Per cert que, fa poc, vaig rebre una carta d'una noia de Tàrraga que es diu Alba, i que sembla que fa la tesi sobre en Pedrolo com a traductor (i també ha presentat el projecte a la beca de Tàrraga), i es veu que la noia havia llegit *El malentès...*, i és clar estava esverada de veure com tractaven en Pedrolo (i a mi, naturalment). Jo li vaig dir que això del «model de llengua» és una collonada que no té ni cap ni peus, que no hi ha cap escriptor (ni traductor) que triï un «model» i n'adapti totes les seves obres, sinó que, en el cas de l'escriptor, cercarà el nivell o nivells de llenguatge que més s'aduguin al que vol fer; i quant al traductor, no té més remei que adaptar-se al «model» de l'autor; això sí. Suposo que aquesta mossa també es posarà en contacte amb tu, car m'ho va dir.

No m'estranya això que dius que hi ha una colla de pixavins que es dediquen a clavar garrotades als de la nostra generació i la immediatament següent, però, d'altra banda, resulta que en Coca o l'Isidre Grau, per exemple, s'emporten premis importants.

Ja saps que estem projectant un viatge a Catalunya per al mes d'abril, i que pensem estar-nos-hi un parell de mesos (de mitjans d'abril a mitjans de juny), ja que hem constatat que amb els diners de les pensions, que aquí no ens arriben fins a fi de mes, a BCN podrem viure tranquil·lament, sempre que no hàgim de pagar lloguer. És així, doncs, que en Bonals ens ha ofert un apartament que només fa servir com a estudi perquè ens hi quedem el temps que vulguem, i ho volem aprofitar. Això em permetrà de renovar el contacte amb la gent de les editorials, per mirar d'aconseguir traduccions de nou, ja que no és igual que et vegin la cara que rebre un e-mail, que la majoria de les vegades ni tan sols es dignen a contestar-lo. I espero que també tinguem ocasió de fer-la petar de valent.

Ara, com que l'Enciclopèdia —per fill!— va descatalogar *Pedrolo contra els límits*, vaig tenir la idea de proposar a en Vallverdú de fer-ne una reedició, ja que, en un altre moment, ell estava disposat a fer-la, però va resultar que l'Enciclopèdia deia que en tenia un gavadal als magatzems, si bé, quan un llibreter els el demanava, deien que estava esgotat, i per tant en Vallverdú ho va deixar córrer. Aquesta vegada, resulta que ell ho veu amb bons ulls, però sembla que a can 62 no hi té cap pes, la seva opinió, i em va aconsellar que escrigués directament a en Xavier Folch. Així ho vaig fer, però han passat els dies i aquest senyor tampoc no s'ha dignat contestar-me, de manera que suposo que no deuen tenir cap interès a publicar-lo, el meu llibre, al qual pensava que s'hi podria afegir el treball que va sortir a URC sobre les novel·les curtes i, potser, el que vaig presentar a Lleida i que figura al llibre *Rellegir Pedrolo*. En fi...

Quant als suplementes de Cultura, en Bonals em va dir que li havien passat un preu de franquig molt alt per a la tramesa per correu; aleshores, li vaig dir que no s'amoïnés. D'altra banda, sempre en pesco algun dels que arriben a l'Obra Cultural Catalana.

Ja saps que l'any passat, CEDRO em va atorgar un ajut arran d'aquesta maleïda malaltia. Doncs bé, ara la Montserrat Bayà es veu que va ser a Madrid i va consultar si es podria repetir. En principi, sembla que donen prioritat a les persones que no n'han rebut mai cap, però això no vol dir que no el considerin i el tractin si torno a presentar-los els certificats i els estudis corresponents. No cal dir que el presentaré.

Una amiga em va enviar fotocòpia dels articles de *Serra d'Or* sobre Pedrolo, entre els quals hi ha el teu, que tu no m'has enviat.

D'en Barceló n'havia sentit a parlar força i vaig llegir tot el que es va publicar sobre ell arran de la seva mort.

Naturalment que el fenomen Harry Potter també fa forolla a l'Argentina, fins al punt que la meua filla i el seu noi sembla que en devoren els llibres que apareixen.

Ja veus que aquesta carta és com una mena de miscel·lània, tota descordada, però vaig mirant de contestar les coses que m'explicaves a la teua última que és del mes d'agost de l'any passat!!; i alhora et vaig comentant les coses que em passen pel cap.

Finalment, vaig restablir el contacte amb l'Antoni Serra, que va canviar de dona i ara és pare d'un vaillet. Vol que fem una escapada fins a Mallorca, amb la Isabel, que no coneix l'illa, i segurament ho farem. Ell també és un amargat pel tracte que rep la nostra gent. Aquest és un altre cas de la injustícia a què sotmeten els grans escriptors els tòtils que ara s'ho volen menjar tot i que no saben res de res. En Serra és autor de diversos llibres interessants, però n'hi ha un que per ell tot sol, en unes altres latituds, seria considerat un novel·lista de colló de mico: *Rapsòdia per a una nit de Walpurgis Nuredunna*. No comparteixes la meua opinió?

I plego, perquè no vull deixar dormir més aquesta resposta. Espero que, amb píndoles i pastilletes, vagis fent la viu-viu, com jo. Suposo que ja deu haver sortit *Els llibres de la meua vida*, que publica Deriva-Apóstrofe. Vas veure la nota a *Primavera negra*?

Una abraçada,

Jordi Arbonès

LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA

Josep Fontana

Un dels aspectes més negatius de la transició que hem viscut —o potser caldria dir que estem vivint, perquè en ocasions no estic gaire segur que el franquisme estigui definitivament enterrat— ha estat la renúncia a recuperar l'herència de la Segona República Espanyola: a reivindicar el programa de transformació que es va intentar en aquells anys i l'obra constructiva realitzada. Això es deu al fet que hem acceptat, per debilitat o per error, la interpretació legitimadora dels vencedors de la guerra civil de 1936-39, que justificaven la seva revolta com un moviment de defensa que es va haver de fer per oposar-se a una amenaça de revolució.

Com a antídote convé llegir un dels textos més nobles que s'hagin escrit sobre la República: l'article que Manuel Azaña va publicar en 1939, ja a l'exili, amb el títol de «Causas de la guerra de España». Azaña diu que seria un error veure el moviment del juliol del 1936 com una resolució desesperada que una part del país va adoptar per por d'un risc imminent. Recorda que els complots contra la República van començar gairebé des de la instauració, que s'havia produït sense violències, en mig d'una alegria general. L'obra de govern de la República va començar d'acord amb els principis clàssics de la democràcia liberal, però en les qüestions econòmiques calia intervenir, per fer front a les conseqüències de la crisi mundial, en especial a l'agricultura. «Con socialistas ni sin socialistas —escriu Azaña— ningún régimen que atienda al deber de procurar a sus súbditos unas condiciones de vida medianamente humanas podía dejar las cosas en la situación que las halló la República.»

El nou règim arribava amb l'herència del desastre de la dictadura de Primo de Rivera, en plena crisi mundial i en un moment en què el món, espantat pel perill soviètic, virava a la dreta, de manera que els cossos diplomàtics de les grans potències van transmetre als seus governs la idea que el d'Espanya era un govern mig bolxevic, i va contribuir a aïllar-lo des del naixement mateix. S'havia, a més, d'enfrontar a uns quants problemes que era urgent de resoldre, en primer lloc el de la propietat de la terra i el problema català; en segon lloc, la limitació del poder de l'Església i una necessària reforma militar, que havia de tornar a les seves dimensions justes a un exèrcit hipertròfic de generals, el nombre dels quals havia augmentat alegrement com a compensació per les suposades heroicitats dels comandaments que lluitaven —o potser fora millor dir que dirigien la lluita dels soldats— a la guerra d'Àfrica. Convé que no oblidem que el Franco que el 3 de febrer de 1926 era nomenat general —a 33 anys, el més jove d'Europa— havia aconseguit els ascensos per aquesta mena de mèrits de guerra que, més que la seva greu ferida al ventre, premiaven la fredor amb què havia dut els seus homes a la mort. Sense això, el jove oficial que va sortir de l'Acadèmia d'infanteria amb el número 251 dins d'una promoció de 312 hauria fet una carrera mediocre que l'hauria dut a les seves velleses, com a mínim, a governador militar d'una província de segona.